

250 LAT
TEATRU
PUBLICZNEGO
W POLSCE

CO PO JUBILEUSZU?

Nie, to jeszcze nie koniec

Kończą się oficjalne obchody 250-LECIA TEATRU PUBLICZNEGO W POLSCE. Wręczane są nagrody, oddawane do użytku efekty czasem wieloletnich prac, które jubileusz pozwolił zrealizować w sposób umożliwiający ich upublicznienie. Czas na pierwsze podsumowania.

Jubileusz 250-lecia pierwszego przedstawienia stałego, publicznego, zawodowego teatru polskiego – *Natrętów* Józefa Bielawskiego wystawionych 19 listopada 1765 obchodzony pod hasłem Roku Teatru Publicznego przyniósł liczne owoce i efekty. Poza tymi, które z nami szczęśliwie zostaną na lata kolejne (jak internetowa Encyklopedia teatru polskiego czy Konkurs „Klasyka Żywa”), wywołał też pewien ferment intelektualny, na którym pomysłodawcom tak nazwanych obchodów zależało. Wprawdzie niektóre spory i dyskusje zbaczały na tory niekoniecznie najbardziej sensowne (jak rzekomy w istocie spór między rocznicami teatru publicznego i Narodowego), ale sam fakt, że o teatrze publicznym się tyle w Polsce mówiło, wydaje się ważny i pozytywny.

Wypada może na koniec jeszcze raz przypomnieć, o jakim teatrze mowa, gdy dodaje się do niego przymiotnik publiczny. Po pierwsze to oczywiście teatr finansowany ze środków publicznych, a więc mówiąc prosto – z pieniędzy podatników, którymi dysponuje państwo, przeznaczając ich część na działalność teatralną, w uznaniu jej wartości i wagi dla życia zbiorowego i indywidualnego, a także dla dziedzictwa i kultury polskiej. To teatr, który nie działa dla zysku, ale dla pożytku publicznego, dla umocnienia i rozwoju wartości niematerialnych.

Kluczowe dla jego działania jest pytanie o sposób określenia i wyboru tych „niematerialnych wartości”, które w teatrze publicznym mają być rozwijane. W przekonaniu osób realizujących program tego Roku, wartości te wiążą się przede wszystkim z drugim zasadniczym znaczeniem słowa „publiczny”, które przy okazji jubileuszu chcieliśmy umocnić i spopularyzować. Odwołuje się ono do idei przestrzeni i debaty publicznej, oznaczających przestrzeń i proces swobodnej wymiany poglądów, w której prawo do wypowiedzi mają także osoby pozostające w mniejszości, nawet tak radykalnej jak pojedynczy głos niezgody. W tym kontekście teatr publiczny stanowi część życia publicznego, instytucję obywatelską – agorę.

Co bardzo ważne, a nie do końca rozumiane, ten dialog społeczny przebiega w teatrze w sposób odmienny niż w innych miejscach, gdzie się go prowadzi. Dialog nie polega tu na wymianie poglądów, dynamicznym sporze racji. Jego podstawą jest przedstawienie przez artystów dysponujących szczególnymi umiejętnościami, a także swoistą wrażliwością ludzką i społeczną, całościowych i złożonych diagnoz dotyczących zbiorowości i tworzących ją jednostek. Te diagnozy mogą mieć (i często mają) charakter prowokacji, krytycznych ataków, czy wprost drwiny i ironii, ale też właśnie wtedy mają szansę wywołać reakcję i refleksję. Teatr publiczny to szkoła dystansu wobec dominujących poglądów i historii, przestrzeń

kontrolowanej utraty pewności siebie, której zachwianie jest dziś może szczególnie potrzebne. Skoro wszędzie walczymy głównie o to, by skutecznie wywierać odpowiednie wrażenie, to teatr pozostaje może ostatnim miejscem, gdzie możemy sobie pozwolić na luksus zakwestionowania samych siebie.

Taki teatr powinien być dostępny dla każdego i otwarty na różnorodność opinii i głosów – nawet tych, których jego twórcy nie akceptują. Jest to warunek konieczny, by teatr publiczny nie popadł w szkodliwą jednostronność. Oznacza to także konieczność aktywnego poszukiwania możliwości spotkania i konfrontacji z różnorodnymi grupami widzów, w tym także podejmowania działalności objazdowej, edukacyjnej i poszukiwania sposobów udostępnienia teatru ludziom o ograniczonych możliwościach ekonomicznych. Ograniczenie się do środowiska znawców i teatromanów to jedno z największych niebezpieczeństw, jakie grozi teatrowi publicznemu.

Niebezpieczeństwo drugie, to ograniczenie swobody wypowiedzi. Granice między rozsądną i konieczną kontrolą roztropności i gospodarności w użytkowaniu pieniędzy podatników, a sprawowaniem ideologicznego i politycznego nadzoru nad nią, są bardzo płynne i trudne do ujęcia w sztywne reguły prawa. By ustrzec się ich przekraczania, konieczna jest mądrość i dojrzałość zarówno władzy, jak i ludzi teatru. Obie strony powinny mieć świadomość, że nie są właścicielami tego niezwykłego narzędzia, ale jego dysponentami, zobligowanymi do wykorzystania go w możliwie najlepszy sposób.

O tym wszystkim staraliśmy się mówić w roku obchodów 250-LECIA TEATRU PUBLICZNEGO W POLSCE. Czy skutecznie? Nie sposób tego w tej chwili ocenić. Odpowiedź przyniosą najbliższe miesiące, lata, może nawet dekady. Nam pozostaje wierzyć, że koniec jubileuszowych obchodów, to nie koniec istnienia i rozwoju tego, czemu były poświęcone.

Prof. Dariusz Kosiński

ZASTĘPCA DYREKTORA DS. PROGRAMOWYCH
Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego

IDEA OBCHODÓW | NAJWAŻNIEJSZE ZREALIZOWANE PROJEKTY

Sejm RP ogłosił rok 2015 Rokiem Polskiego Teatru. Miało to związek z przypadającą w listopadzie 250. rocznicą pierwszego przedstawienia zespołu aktorskiego założonego z inicjatywy króla Stanisława Augusta. Zespół ten stał się zalążkiem najstarszego zawodowego, publicznego teatru polskiego, który później przyjął nazwę Teatr Narodowy.

Z tej okazji Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego zainicjowało zorganizowanie w 2015 roku obchodów 250-LECIA TEATRU PUBLICZNEGO W POLSCE.

W ramach obchodów w całym kraju i przez cały rok prowadzone były różnorodne projekty oraz inicjowane wydarzenia koordynowane przez Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego.

Wszystkim wydarzeniom jubileuszowym towarzyszyła wspólna strona wizualna i cele:

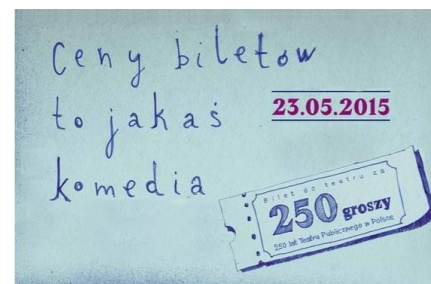
- ukazanie roli teatru publicznego jako finansowanego ze środków publicznych miejsca debaty społecznej, przestrzeni twórczego dialogu ze współczesnością i przeszłością, a także narzędzia twórczego kształtowania wartości i postaw społecznych, narodowych, artystycznych;
- uświadomienie dorobku artystycznego i miejsca teatru publicznego w dziejach Polski i jej kultury, zarówno jako środowiska podtrzymywania tradycji i zachowywania dziedzictwa kulturalnego, jak i warsztatu wypracowywania nowych estetyk i konwencji;
- popularyzacja teatru, zachęcenie do czynnego uczestnictwa w życiu teatralnym, obalenie przekonania o jego niedostępności z powodów materialnych i intelektualnych;
- upowszechnienie i ułatwienie dostępu do wiedzy o przeszłości i teraźniejszości teatru polskiego.

Obchody jubileuszu 250-LECIA TEATRU PUBLICZNEGO W POLSCE zainaugurowano uroczym 12 lutego 2015 w Narodowym Starym Teatrze w Krakowie.

W marcu, w towarzyszącej obchodom ogólnopolskiej akcji „Dotknij teatru”, której głównym celem jest stworzenie możliwości twórczego spotkania artystów teatru i widzów, wzięły udział instytucje kultury i artyści z 53 polskich miast. Odbyło się ok. 500 wydarzeń – m.in. czytania, dyskusje i spotkania autorskie, koncerty, performance, projekcje, spektakle (ponad 200), warsztaty (ok. 100), a także wernisaże, wykłady, wystawy i zorganizowane wycieczki po „teatralnych kulisach”.

Punktem kulminacyjnym obchodów był **Dzień Teatru Publicznego** – 23 maja, kiedy 100 teatrów zagrało spektakle, na które bilet kosztował 250 groszy. Na scenach 44 miast można było zobaczyć spektakle wyreżyserowane przez najwybitniejszych polskich oraz zagranicznych twórców – między innymi Krzysztofa Warlikowskiego czy Jacquesa Lassalle'a.

Część teatrów pokazało tego wieczoru spektakle na wszystkich swoich scenach. Rodziny z dziećmi oraz wycieczki szkolne i przedszkolne miały możliwość zakupu większej liczby biletów. A wszystko po to, aby tego dnia do teatrów mogli wybrać się wszyscy ci, dla których bariera materialna jest realną przeszkodą w częstszym odwiedzaniu teatrów.

Dzień Teatru Publicznego i inicjatywa „Bilet za 250 groszy” pokazały, że teatr publiczny ma liczną widownię – o czym świadczą długie kolejki pod kasami – a Polacy odczuwają potrzebę uczestniczenia w życiu teatralnym. Już dziś możemy powiedzieć, że Dzień Teatru Publicznego nie był jednorazowym zdarzeniem i w maju 2016 widzowie znów zostaną zaproszeni do wspólnego świętowania.

Akcję „Bilet za 250 groszy” poprzedziła kampania zewnętrzna „Przeżyjemy w teatrze”, w ramach której na ulicach polskich miast oraz w mediach elektronicznych pojawiły się **satyryczne rysunki** komentujące rzeczywistość za pomocą „teatralnych pojęć”, które weszły do powszechnego użycia. Do współpracy zaproszeni zostali czołowi polscy rysownicy – między innymi Marek Raczkowski, Janek Koza, Andrzej Wieteska, Rafał Szczepaniak, Magda Wolna i Przemysław „Trust” Truściński.

**ŻYCIE TO
NIĘ MONODRAM**

PRZEŻYJEMY W TEATRZE

Innym elementem „wychodzenia teatru w przestrzeń miejską” i włączania w święto polskiego teatru twórców innych dziedzin była **seria murali artystycznych**, powstających w różnych

miastach. W maju Instytut Teatralny ogłosił konkurs na realizację muralu według projektu Jakuba Woynarowskiego – laureata Paszportu „Polityki” 2014 w dziedzinie sztuk wizualnych – i zobowiązał się do sfinansowania przynajmniej jednej realizacji. Ostatecznie udało się wesprzeć powstanie aż trzech teatralnych murali (w Słupsku, Bydgoszczy i Gorzowie Wilekopolskim), w tym dwóch według projektu Woynarowskiego. Projekt muralu gorzowskiego wybrany został w drodze konkursu organizowanego przez Teatr im. Juliusza Osterwy i Stowarzyszenie Sztuka Miasta (autorem zrealizowanego we wrześniu projektu jest architekt Karol Zydor).

Wcześniej w ramach kampanii „Przeżyjemy w teatrze” powstał inny teatralny mural – kolektywu DWA ZETA, tworzonego przez Karolinę Zajązkowską i Sławka ZBIOKA Czajkowskiego – na ścianie Teatru Polskiego we Wrocławiu. W Krakowie projekt muralu, który przybrał postać kurtyny dla Narodowego Starego Teatru, wykonał Mikołaj Małek (praca odsłonięta została 12 lutego podczas inauguracji obchodów).

Wakacyjne miesiące to przede wszystkim programy „Lato w teatrze” i „Teatr Polska”. W ramach pierwszego z nich instytucje kultury i organizacje pozarządowe, które otrzymały dofinansowanie na realizację, zorganizowały dwutygodniowe teatralne warsztaty dla dzieci i młodzieży zakończone pokazem efektów pracy.

Do udziału w tegorocznej edycji „Lata w teatrze” zgłoszono ponad 100 projektów. Komisja wybrała 41 ośrodków z całej Polski. W wakacyjnych warsztatach wzięło udział ponad 1500 uczestników.

„Teatr Polska” to kolejny projekt, którego koordynatorem jest Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego.

W ramach programu teatry instytucjonalne, niezależne i stowarzyszenia ubiegają się o dofinansowanie prezentacji spektaklu w małych miejscowościach, w których nie ma teatru instytucjonalnego, ale które posiadają infrastrukturę umożliwiającą taki pokaz. Inspiracją do powstania programu „Teatr Polska” był Teatr Reduta Juliusza Osterwy i Mieczysława Limanowskiego, który w okresie Drugiej Rzeczypospolitej organizował tournée spektakli po ziemiach polskich. W tym roku Komisja Artystyczna rekomendowała do objazdu 21 spektakli.

Jesienna odsłona obchodów to także „Spacerowniki” – organizowane od października w największych polskich miastach tematyczne spacerowanie teatralne dla mieszkańców miast, prowadzone przez miejskich przewodników, ale także znanych artystów.

Proponowane trasy spacerowe poprzez swoją niekonwencjonalną i atrakcyjną formułę mają zachęcać do zwiedzania i poznawania teatralnej – a tym samym kulturalnej – historii miast.

Przygotowane scenariusze są różnorodne. W Warszawie zakładają one m.in. przechadzki szlakami wybitnych osobowości polskiego teatru a także ścieżkami kawiarni artystycznych i literackich.

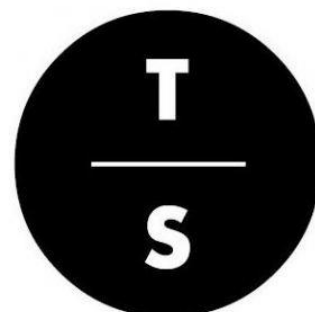
Projektowi spacerowników towarzyszą dwie strony internetowe, które ułatwiają teatralne wędrówki bez przewodników: spacerownikteatralny.pl i warszawskispacerownikteatralny.pl (strona, dzięki której zaplanować można teatralny spacer w stolicy).

Spacery teatralne mają w niekonwencjonalnej i bardzo przyjaznej formie przybliżyć historię polskiego teatru publicznego oraz „wydobywać” z miejskiej architektury miejsca dla teatru niegdyś bardzo ważne, a dziś zapomniane.

Projekty koordynowane przez Instytut Teatralny w ramach obchodów 250-LECIA TEATRU PUBLICZNEGO W POLSCE obejmują również działania edukacyjne prowadzone z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi.

Jednym z takich projektów jest projekt „Teatroteki szkolnej”, czyli ogólnodostępnej i nowoczesnej platformy internetowej (teatrotekaszkolna.pl) skierowanej do nauczycieli oraz animatorów kultury w Polsce. Uruchomiony we wrześniu serwis internetowy zawiera materiały dydaktyczne dla szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, pogrupowane według poziomów nauczania, wykorzystywanych metod oraz tematów. Nauczyciele mają także dostęp do bogatej bazy materiałów wizualnych oraz fragmentów spektakli wprowadzających w obszar praktycznego działania teatralnego z uczniami.

Do prac nad ostatecznym kształtem portalu zaproszeni zostali praktycy, którzy opracowali autorskie scenariusze zajęć. Zespół „Teatroteki Szkolnej” tworzą pedagodzy teatru, osoby zajmujące się na co dzień praktyczną stroną edukacji teatralnej oraz szeroko pojętą animacją kultury a także dramaturdzy. Serwis jest miejscem „żywym”, współtworzonym przez użytkowników i ciągle wzbogacanym o nowe materiały dydaktyczne prezentujące poszczególne aspekty spektakli, umożliwiające wprowadzenie młodego widza w kulisy teatru.

Użytkownicy mają możliwość pobierania pełnych konspektów zajęć wraz z nagraniami wzorcowych lekcji oraz dodawania własnych, wykorzystywania wszystkich materiałów wideo znajdujących się w serwisie. Mogą też tworzyć własne zbiory scenariuszy, aby mieć do nich łatwy dostęp.

4 grudnia, w dniu uroczystego zakończenia obchodów 250-LECIA TEATRU PUBLICZNEGO W POLSCE uruchomiona została internetowa **Encyklopedia teatru polskiego** (encyklopediateatru.pl). Ma ona stanowić bezpłatne internetowe kompendium wiedzy, dostosowane m.in. do urządzeń mobilnych, w którym gromadzone są wszystkie najważniejsze informacje o polskim teatrze. Rozbudowana platforma zintegruje istniejące już cyfrowe zasoby teatralne z nowymi archiwami i będzie powiązana z e-biblioteką i e-czytelnią czasopism.

ENCYKLOPEDIA
TEATRU
POLSKIEGO

Powstanie Encyklopedii to efekt współpracy Instytutu Teatralnego i Polskiego Towarzystwa. W dniu jej premierowej odsłony użytkownicy otrzymali dostęp do ponad 200 haseł przedmiotowych i olbrzymiej ilości materiałów cyfrowych: ponad 50 tys. zdigitalizowanych recenzji, ponad 80 tys. rekordów dotyczących artystów, blisko 100 tys. zdjęć ze spektakli oraz niemal 20 tys. programów teatralnych, afiszy i plakatów. Dzięki współpracy z Biblioteką Narodową udostępnionych cyfrowo zostało także ponad 200 książek i czasopism. Platforma przeznaczona jest dla szerokiego grona odbiorców – można korzystać z niej na poziomie popularno-edukacyjnym, profesjonalnym i naukowo-badawczym.

Prace nad Encyklopedią trwały ponad dwa lata, a zaangażowanych było w nie 100 redaktorów.

O tym, dlaczego polski teatr publiczny jest zjawiskiem wyjątkowym na mapie Europy, przypominaliśmy w trwających przez cały 2015 rok dwóch cyklach audycji (Program 2 Polskiego Radia): „**250 lat teatru publicznego**” – emitowanej od września 2014 roku, co dwa tygodnie, piątkowej audycji prowadzonej przez Macieja Nowaka oraz codziennie emitowanej (od stycznia 2015) „**Encyklopedii teatru polskiego**”.

Z kolei w emitowanej od grudnia na antenie TVP Kultura serii „**250 minut o polskim teatrze**” – cyklu 25 dziesięciominutowych filmów dokumentalnych – prezentowane są wybrane wydarzenia z historii teatru polskiego. Koncepcję merytoryczną projektu i scenariusze filmów stworzył prof. Dariusz Kosiński.

Podstawowym i zasadniczym założeniem serii jest syntetyczne oraz popularne przedstawienie ważnych wydarzeń i zjawisk z przeszłości polskiego teatru publicznego – od jego inauguracji w roku 1765 po zmianę pokoleniową pod koniec lat 90-tych XX wieku. Poszczególne odcinki budowane są wokół wybranych wydarzeń, które stanowią punkt wyjścia do prezentacji związanych z nimi zagadnień i problemów, zarówno historycznych, jak i współczesnych. W każdym odcinku, obok między innymi materiałów archiwalnych, znajdują się także komentarze wybitnych ekspertów – artystów, naukowców, krytyków.

Obchodom 250-LECIA TEATRU PUBLICZNEGO W POLSCE towarzyszyła też pierwsza edycja **Konkursu Fotografii Teatralnej**. 23 listopada poznaliśmy autorów najlepszych teatralnych zdjęć sezonu 2014/15. Uczestnicy Konkursu walczyli w dwóch kategoriach: „teatralne zdjęcie sezonu” (pojedyncze zdjęcia, ukazujące przedstawienie teatralne, pracę nad nim lub inne sceny związane z życiem teatralnym) oraz „zestaw dokumentacyjny z wybranej premiery sezonu 2014/15”. W obu za zdobycie I miejsca przyznano nagrody finansowe po 20 tysięcy złotych. Trafiły one do Katarzyny Machniewicz i Adama Golca. Do końca roku prace uczestników Konkursu prezentowane będą na wystawach w Galerii Plenerowej – Muzeum Łazienki Królewskie oraz w Galerii Instytutu Teatralnego.

**KONKURS
FOTOGRAFII
TEATRALNEJ**

Jednym z najważniejszych wydarzeń skierowanych do zagranicznych odbiorców był organizowany przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego i Teatr Polski im. Hieronima Konieczki w Bydgoszczy międzynarodowy, naukowo-artystyczny **showcase „Polska New Theatre”**, który odbył się w dniach 25-27 września 2015 roku w Bydgoszczy. Wzięli w nim udział młodzi kuratorzy, badacze i artyści z całego świata. Specjalnie przygotowany program prezentujący najnowsze spektakle młodych, polskich reżyserów był okazją do spotkań, dyskusji o najważniejszych problemach poruszanych przez współczesny teatr niezależnie od szerokości geograficznej. Dla uczestników showcase’u przygotowane zostały również wykłady, prezentacje i warsztaty.

**POLSKA
NEW
THEATRE**

Obchodom jubileuszu towarzyszą także przygotowywane wspólnie z Google Cultural Institute wystawy wirtualne (na stronie www.250teatr.pl można oglądać cztery pierwsze: „Polski teatr publiczny. 1765–2015”, „250 lat Teatru Narodowego” a także wystawę poświęconą życiu i twórczości Tadeusza Kantora. 1 grudnia swoją „premierę” miała wystawa prezentująca dorobek artystyczny Heleny Modrzejewskiej) oraz panele dyskusyjne i debaty wokół teatru publicznego.

Druga połowa listopada i pierwsze dni grudnia przynoszą wydarzenia kończące Rok Polskiego Teatru oraz obchody 250-LECIA TEATRU PUBLICZNEGO W POLSCE. Kilka dni po premierze *Kordiana* w Teatrze Narodowym

(19 listopada) poznaliśmy laureatów Konkursu na Inscenizację Dawnych Dzieł Literatury Polskiej „Klasyka Żywa”. Finał 28 listopada stał się symbolicznym świętem

klasyki w polskich teatrach, ponieważ tego samego dnia, na kilkudziesięciu scenach, zagrane

T **KLASYKA
ZYWA**

zostały przedstawienia czerpiące z polskiej literatury dawnej. W pierwszej edycji Konkursu wzięły udział aż 83 spektakle z 60 teatrów i 31 polskich miast.

Główna nagroda Konkursu (150 tys. zł) trafiła do Teatru Polskiego we Wrocławiu za spektakle *Dziady. Części I, II, IV i wiersz Upiór* oraz *Dziadów część III* Adama Mickiewicza - oba w reżyserii Michała Zadary. II Nagrodę Konkursu, w wysokości 100 tys. zł, będącą jednocześnie Nagrodą Specjalną im. Stanisława Hebanowskiego za najciekawsze odkrycie repertuarowe, jury przyznało Teatrowi im. Heleny Modrzejewskiej w Legnicy za spektakl *Car Samozwaniec, czyli polskie na Moskwie gody* Adolfa Nowaczyńskiego w reżyserii Jacka Głomba. Teatr im. Ludwika Solskiego w Tarnowie nagrodzony został z kolei (III Nagroda - 50 tys. zł) za spektakl *Grażyna* Adama Mickiewicza w reżyserii Radosława Rychcika. Nagrody te są formą grantu na przygotowanie kolejnej "klasycznej" premiery. Jury przyznało także 29 nagród i wyróżnień indywidualnych.

Obchody zakończą się oficjalnie 4 grudnia w Teatrze Stanisławowskim w warszawskich Łazienkach Królewskich. Podczas uroczystości, na które zaproszeni zostali między innymi dyrektorzy wszystkich teatrów publicznych w Polsce, wręczone zostaną wspomniane wyżej nagrody przyznane w Konkursie „Klasyka Żywa” oraz zaprezentowane działania, które swój początek miały w tym roku, a które będą kontynuowane po zakończeniu obchodów.

Z kolei artystycznym zamknięciem obchodów będzie – zaplanowany na 20 grudnia i wpisujący się w kluczową dla obchodów ideę „wychodzenia teatru w przestrzeń miejską” – projekt Instytutu Teatralnego i Komuny// Warszawa: **Opera kolejowa**. Spektakl – połączenie działania o charakterze flash-mobowym oraz silent disco – wystawiony zostanie w hali głównej Dworca Warszawa-Wschodnia.

Szczegółowe informacje o jubileuszu i projektach zrealizowanych przez cały rok w ramach obchodów 250-LECIA TEATRU PUBLICZNEGO W POLSCE znaleźć można na poświęconej im stronie internetowej www.250teatr.pl.